

βῶς τὰ προνόμια τῶν Ἐστιάδων καὶ ἐν γένει ἐπέτρψε τὴν τέλει τῆς ἐθνικῆς λατρείας. Μικρὸν δὲ πρὸ τῆς τελευτῆς δι' εἰδικοῦ νόμου ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ τὰ σωζόμενα

Κωνσταντῖνος ἐπὶ χρυσοῦ μεταλλίου

τοῦ νὰ μεταβάλῃ οὐδὲ κεραίαν τοῦ ἐν Νικαία καθιερωθέντος συμβόλου, πολιτευθεὶς δὲ οὕτω ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ καταπαύσῃ πᾶσαν διένεξιν διὰ τῆς εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐκκλησίας παραδοχῆς τοῦ Ἀρειοῦ, ὃν ἐνόμιζε μετανοήσαντα καὶ ἀποπτύσαντα τὴν δυσσέβειαν. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐπελθόντος αἴφνης θανάτου τοῦ Ἀρειοῦ ὁ σκοπὸς οὗτος ἀφῆρθε. Ἐκ μέσου, παρέμεινε δὲ μόνον ἡ κορυφωθείσα διαίρεσις. Τὸ λογικώτερον λοιπὸν ἦτο ἤδη, ἐκλιπούσης τῆς αἰτίας τοῦ σκανδάλου, νὰ ἐκλείψῃ καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς παραχθείσα διαίρεσις· ἀλλὰ τὰ ἡμαρτήματα εὐκολώτερον πράττονται ἢ διορθοῦνται. Ὁ βασιλεὺς ἐδίπταζε νὰ ἀνακάλεσῃ τὸν Ἀθανάσιον ἵνα μὴ περιέλθῃ εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ ἱεράρχου τῆς Αἰγύπτου, οἵτινες ἦσαν προσωπικοὶ αὐτοῦ φίλοι τὸ δὲ δεινότερον, οἱ φίλοι οὗτοι, οἵτινες προδήλως ἐκινεῦντο καὶ ὑπὸ πολλῶν ἰδίων παθῶν καὶ συμφερόντων καὶ διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν τοσοῦτον ἐδυσφήμησαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν, δὲν ἤρκοῦντο δὲ εἰς ὅσα ἔπραξεν ἡδη ὑπὲρ αὐτῶν ὁ Κωνσταντῖνος. Ἐνῶ ὁ βασιλεὺς ἐφοβείτο νὰ ἀνακάλεσῃ τὸν Ἀθανάσιον μήπως δυσαρρεστήσῃ τοὺς ἰδίους φίλους, αὐτοὶ πάλιν ἐφοβοῦντο μήπως ὁ Κωνσταντῖνος μεταβάλῃ γνώμην καὶ συνδιαλλαγῇ πρὸς τὸν ἱεράρχην Αἰγύπτου, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ οὗτος εἶχε συναρῶγόν τὸν πρεσβύτατον τοῦ βασιλέως υἱόν, ὅστις ἀναφανδὸν ἐπροστάτευεν αὐτόν. Ὄθεν ἠσθάνοντο ὅτι, διὰ νὰ ἀσφαλίσωσι τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν, ἔπρεπε νὰ διαχωρίσωσι τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ Ἀθανασίου δι' ἀνυπερβλήτου τινὸς χάσματος· πρὸς δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ οὐδὲν εἶχον ἱερὸν καὶ ὄσιον, ἐβουλευόντο ἡδη νὰ φέρωσιν οὕτως ἢ ἄλλως εἰς μέσον τὰς ἀρχαίας τοῦ Ἀρειοῦ δοξασίας, πρὸς ἃς τοσοῦτον ἀπέκλινον κατὰ τὴν ἐν Νικαία σύνοδον. Καὶ εἶναι πιθανώτατον ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐπιζήσας ἤθελεν εὐρεθῆ εἰς ἔτι πλείονα ἢ πρότερον ἀμηχανίαν· διότι ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ ἀνθρώπου

κοσμήματα τῶν ἐθνικῶν ναῶν. Οἱ ναοὶ κατέπιπτον, καὶ ἡ πίστις ἐμαραίνετο, καὶ ἐν γένει τὸ ἀρχαῖον θρησκευμα ἐφθείρετο· ἀλλ' ἐφθείρετο ἡρέμα ἐξ ὀργανικοῦ θανατηφόρου νοσήματος μᾶλλον ἢ διὰ πληγῶν ἐξωθεν καταφερομένων. Ἀπ' ἐναντίας τὸ νέον θρησκευμα, καίτοι ὑπὸ δεινῶν κλονισμῶν ἀνασειόμενον, δὲν ἔπαυε προαγόμενον καὶ ἀκμάζον.

Εἶδομεν ὅτι ὁ μέγας Κωνσταντῖνος περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς εἶχε περιέλθῃ εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς προμάχους τῆς ὀρθοδοξίας, ἰδίως πρὸς τὸν ὑπάτον αὐτῶν, ἱεράρχην Αἰγύπτου Ἀθανάσιον, καὶ εἶχε προστατεύσει τοὺς φίλους τοῦ Ἀρειοῦ, μὴ ἐννοῶν ὅμως διὰ τού-

